

Mindszenty és Zalaegerszeg kulturális élete

Az 1919 októberétől 1944 márciusáig Zalaegerszegen működő plébános, majd apátplébános, Pehm József igen nagy befolyással bírt a kisváros kulturális életére. Emlékirataiban azt írta: „Zalaegerszeg, mint megyei székhely Zala társadalmi és kulturális életének központja volt, s a kulturális munkába állásomnál fogva nekem is be kellett kapcsolódnom.”¹

Az erős küldetésstudattal megáldott fiatal pap célja az egyént, a családokat, a kisebb közösségeket és a város egész társadalmát átható keresztényi élet megvalósítása volt, amelynek eléréséhez a kultúrát és a kulturális életet célként és eszközként használta fel. A 13 ezer fős Zalaegerszeg történelmi örökségként az I. világháború előttről közlekedési elszigeteltséget, elmaradt, hagyományos kisipart, megcsontosodott társadalomszerkezetet, s ebből fakadó erősen konzervatív mentalitást örökölt. „*Lelki berendezettségében a lakosság meglehetősen konzervatív, hagyományokhoz ragaszkodó, vallására nézve túlnyomó többségében katolikus.*” – jellemezte a kisváros szellemiségét a kortárs Pesthy Pál, Pehm József plébános lapjának egyik főszerkesztője.² A népesség több mint 80 százalékát kitevő katolikusokra hivatkozva Pehm József megpróbálta kiterjeszteni befolyását nemcsak az egyház szervezeteire, hanem az egész város kulturális életére is.

Ebben legfontosabb eszköze a sajtó volt, hiszen korán felismerte a média szerepét a társadalom befolyásolásában. Egyik első művében, a Vigyázatok az újsággal című sajtóröpiratában az általa ellenségesnek tartott lapok szellemiségének veszélyeire figyelmeztetett, s konkrét programot kínált, hogy a városban hogyan kell megszervezni a keresztény szellemű lapok terjesztését. „*Legyünk rajta, hogy a tanári, tanítói szobák, hivatalok, társaskörök, kaszinók, a „mi” kávéházaink, vendéglőinkből eltűnjenek a „megszokott” lapok,*” – írta az 1919-ben megjelent brosúrában.³ Már 1918 őszén megindította saját lapját, a Zalamegyei Újságot. Megjelenéséhez a fiatal plébános megszervezte nyomdavállalatát, a Zrínyi Nyomdaipar és Könyvkereskedés Rt.-t, ezzel lehetővé vált, hogy az újság napilappá alakuljon át. A plébános kezdetben napi szinten vett részt a szerkesztésében, később már csak szellemi irányítója maradt az újságnak. Maga ritkán írt a lapba, akkor is inkább történeti jellegű írásokat, de szerkesztői mindenben az ő álláspontját képviselték.

1922-ben konkurense támadt az újságnak. A plébános lapját korábban nyomtató Kakas Ágoston nyomdász közreműködésével megjelent a szintén konzervatív szellemiségű Zalavármegye, amely a város társadalmának azon részéhez kívánt szólni, akik a kormánypárt támogatóiként elutasították a Pehm által képviselt harcos legitimizmust, s a felekezetekkel, különösen az evangélikusokkal és reformátusokkal szembeni türelmetlenséget. Ettől kezdve hol mérsékeltebb, hol hevesebb háború dúlt a két lap hasábjain, amely csúcspontját 1925-26-ban érte el. Ekkor került a Zalavármegye élére Szekeres Márton, egy krakéler természetű „újságíró”, aki kapcsolatai révén elintézte, hogy a lap napilappá válhasson. Zalaegerszegi tartózkodásának tíz hónapja alatt állandó támadás alatt tartotta a plébánost és a mögötte állókat, szóvá tett minden vélt vagy valós anomáliát a ferences templom építésével,⁴ a város közügyeivel kapcsolatban. Támadta magát a Zalamegyei Újságot és újságíróit is, támogatóit panamistáknak, munkatársait szellemi

1 Mindszenty József: Emlékirataim. Bp. 1989. 19. p.

2 Pesthy Pál: Zalaegerszeg múltja és jelene. Zalaegerszeg, 1930. 3-5. p.

3 Pehm József: Vigyázatok az újsággal. Zalaegerszeg, Zalaegerszegi Sajtóbizottság, 1919. 26-27. p.

4 Milyen pénzen épül az új templom? Zalavármegye, 1925. szept. 1. 2. p.

gályaraboknak minősítette.⁵ Persze a Zalamegyei Újság sem maradt adós, minden módon igyekezett diszkreditálni ellenfelét, ateizmussal, szocialista szimpátiával vádolva Szekerest. 1925 szeptemberében nyílt levéllel fordult a vármegye vezetéséhez, a konkurencia betiltását követelve.⁶ A két lapban dúlító, méltatlan színvonalú sajtóperekkel vívott háború megmérgezte a városi közhangulatot. Rendszeressé váltak a két tábor között a párbajok és utcai verekedések.⁷ A feszült légkörnek végül az vetett véget, hogy egy utcai támadásban Szekeres Mártont inzultálták, fejét egy vasbottal úgy betörték, hogy munkaképtelenné vált, felépülése alatt pedig kiutasították Zalaegerszegről. A Zalavármegye élén eltöltött időszokról, a Zalamegyei Újsággal folytatott harcáról, a város szellemiségéről 1927-ben jelentette meg *Egy újságíró kálváriája* című könyvét,⁸ amelyben eredeti források másolatát: leveleket, bírósági ítéleteket, és újságcikkeket is közzétett igazának bizonyítására. Szekeres elmozdítása után – köszönhetően a keresztényszocialisták és a kormánypárt közös jelöltje, Kray István báró 1926-os és 27-es választási győzelmének - mérséklődött a szembenállás a két orgánus között, s 1931-ig, a Zalavármegye megszűnéséig, sőt azon túl is, Zalaegerszeg azon kevés városok közé tartozott, ahol két politikai és társadalmi napilap állt a városiak rendelkezésére.⁹ A Zalamegyei Újság nemcsak a plébános politikai nézeteinek szócsöve, hanem Zalaegerszeg kulturális életének szervezője és olvasóinak nevelője is volt. Megjelenésétől kezdve közölte a helyi kulturális programokat, s ajánlotta azokat az egerszegiek figyelmébe. Különösen szívügyének tekintette a két világháború között nehéz helyzetben lévő vidéki színtársulatok támogatását, a városba érkező truppok pártfogására szólította fel a közönséget. Sokat ostromozta a város polgárainak ízlését, azokat, akiket csak az „ostoba és ízléstelen zenés vígjátékok, sikamlósságok” vonzottak a színházba és a korszak legnépszerűbb szórakoztató intézményébe, a moziba. Persze bírálta a társulatok és a moztulajdonos műsorpolitikáját is. Gábor Béla, az Edison mozi igazgatója a kritikák ellenére jó kapcsolatokat ápolt az egerszegi plébániával és a katolikus szervezetekkel, megkülönböztetett figyelemmel tekintett Zalaegerszeg katolikus társadalmára. Mozijában látható volt minden, a korszakban született egyházi vagy vallásos témájú film. E bemutatók esetében ugyanis Gábor számíthatott a plébánia és a Zalamegyei Újság támogatására, így garantált volt a telt ház és a bevétel. Emiatt rendre helyet adott a különböző katolikus egyesületek által szervezett filmvetítéseknek.

A két világháború között Zalaegerszegnek nem volt kulturális infrastruktúrája, ezért polgárainak művelődése, szórakozása a háború előttről örökölt és újonnan alakult egyletek, egyesületek, körök keretében és szervezésében történt. A világi egyesületek mellett szépszámu, a katolikus egyházhoz kapcsolódó hitbuzgalmi és karitatív egyesület működött a városban.¹⁰ Az 1900-ban alakult Katolikus Legényegylet, amelynek Pehm József tiszteletbeli elnöke lett, a város katolikus iparos és munkás ifjúságát tömörítette. A zalaegerszegi úriasszonyok és lányok az 1916-ban alapított **Hölgy- és Leánykongregációban** szerveződtek.¹¹ Talán ez a két utóbbi hitbuzgalmi egyesület volt Pehm plébános legnagyobb segítsége zalaegerszegi éve idején. Az asszonyokból szervezte meg utcaapostoli hálózatát, amelynek segítségével pontos képet kapott hívei testi és lelki állapotáról, anyagi helyzetéről, s többek között ők voltak a végrehajtói szociális programjainak is.¹² A Leánykongregáció tagjai szervezték a kistestvér, nagytestvér

5 Szekeres Márton: A Zalamegyei Újság legényei. Zalavármegye, 1926. febr. 5. 2. p.

6 Nyílt levél a vármegye főispánjához, alispánjához, a kir. ügyészség vezetőjéhez, a m. kir. rendőrkapitányhoz! ZMU. 1925. szept. 14. 1. p.

7 A közállapotok köpenye alatt a „Zalavármegye” nek rontottak neki a mai megyegyűlésen.

Közbiztonságról beszéltek nyíltan, de valójában a „Zalavármegye” volt a támadási célpont. Zalavármegye, 1926. máj. 11. 1. p.

8 Szekeres Márton. Egy újságíró kálváriája. Budapest. Szerző kiadása, 1927. 142 p.

9 A Zalamegyei Újság mellett a korszak ugyancsak konzervatív szellemiségű zalaegerszegi politikai napilapjai:

1933-35 között jelent meg a Zalai Napló, 1935-40 között a Zalai Hírlap, végül 1941-44-ben a Zalai Magyar Élet című újság.

10 Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalmi és politikai élete 1919-1939. Zalaegerszeg, 2011. 195-198. p. /Egerszegi Füzetek 13./

11 Húszesztendősi főnállását ünnepelte a Leánykongregáció. ZMU. 1936. máj. 26. 2. p.

12 Tyekviczka Árpád: „Ahogy régen, most is boldog voltam velük” Mindszenty (Pehm József) és Zalaegerszeg.

In: Zala megye ezer éve. Szerk.: Kostyál László. Zalaegerszeg, [é.n.] 252. p.

mozgalmat, amelyben egy-egy szegény sorsú leánytársuk patronálását vállalták. Később az ő feladatuk lett a KALÁSZ mozgalom¹³ terjesztése, a falusi katolikus lányszervezetek létrehozása.¹⁴ Mindemellett a két egyesületben komoly kulturális és népművelő munka is zajlott. Az ugyancsak nőkből álló, Szirmai Miksáné vezette **Szociális Missziótársulat** már 1916-tól a városi szegénygondozás, nő- és csecsemővédelem terén munkálkodott.¹⁵ Az apátplébánost segítve a hölgyek elismerésre méltó szociális és karitatív, valamint kulturális munkát végeztek a korszakban.

E régóta működő egyesületek mellé a plébános az 1930-as évek második feléig újabb és újabb vallásos társulatokba szervezte a város lakosságát. Szervezőmunkája során nem tudta felszámolni azt a súlyos problémát, amely a kisváros társadalmát jellemezte, s amelyről a korabeli újságíró így írt: „Zalaegerszegen nemcsak az általános társadalmi elkülönítés uralkodik, mely többé-kevésbé észrevehető mindenütt, ahol az úgynevezett „végzett” elemek mellett kereskedők és iparosok is élnek, hanem itt valóságos kasztrendszerrel állunk szemben, amennyiben a különböző társadalmi osztályhoz tartozók valóságos kínai fallal zárkoznak el egymástól.”¹⁶ A már emlegetett Szekeres Márton így írta le ugyanezt a jelenséget: „Az olaj nem keveredik a vízzel. Ezt a bölcsességet Zalaegerszegen találták ki. Ez aztán jellemzi is a zalaegerszegieket. Maguk osztályozzák magukat – olajosokra, meg vizesekre. Mintha valami láthatatlan fűszeres, vagy szatócs vigyázna rájuk, hogy ne keveredjenek.”¹⁷ Az apátplébános fennhatósága alatt létrejött egyesületek is visszatükrözik ezt az elkülönülést. Plébánossá történt megválasztásával egyidőben alapította meg a cselédlányok közösségét, a **Szent Zita leányegyesületet**, amely összefogta a falvakból érkezett gyökértelen szolgálólányokat, hasznos és értelmes elfoglaltságokat biztosított csekély szabadidejük eltöltésére. A Zalamegyei Újság nyomon követte életüket, időről időre felszólította a cseléd tartó háziasszonyokat, hogy alkalmazottaikat engedjék el az egyleti összejövetelekre, sőt, ők maguk is tekintsék meg a cselédlányok által bemutatott műkedvelő előadásokat.

1922-ben alakult meg a városi elit férfiakból a katolikusok szellemi és társadalmi érdekeinek előmozdítására, a katolikus öntudat erősítésére a **Katolikus Kör**. Elnöke Hollós Ferenc volt. A Kölcsey utcában saját székházat is építettek maguknak.¹⁸

Egy évvel később jött létre a **Katolikus Férfiliga**, amely elsősorban hitbuzgalmi tevékenységet folytatott.

1931-ben kezdte meg működését az újjászervezett zalaegerszegi **Katolikus Népszövetség**, amely „alapcéljaként a katolikus társadalmi rend támogatását, a nép erkölcsi, társadalmi és gazdasági fejlődésének előmozdítását, vallás- és államellenes törekvések visszaverését tűzte ki célul.”¹⁹

1934-ben a Szociális missziótársulat égisze alatt szerveződött meg az iparoslányok **Kis Szent Teréz Leányköre** azért, hogy „az iskolából kikerült, ipari pályára lépő fiatal lányok vallásos és kulturális nevelését” segítse.²⁰ Iparoslányok voltak a tagjai a katolikus legényegylet mellett működő **Napsugár Leányklub**nak is.

1936-ban alakult meg a városban a katolikus egyház új lelkeségi mozgalma, az **Actio Catholica**. Végül 1939 áprilisában bontott zászlót Zalaegerszegen a KIOE, a **Katolikus Ifjak Országos Egyesületének** helyi csoportja, amely a fiatal munkásokat és tanulókat tömörítette, hogy megóvja őket a szociáldemokrácia

13 1936-ban alakult meg a Katolikus Lánykörök Szövetsége. Elsősorban a falusi lányok katolikus szellemű nevelésével foglalkozó mozgalom, amelynek célja volt a keresztyén értékek közvetítése és erősítése, a lányok felkészítése a női hivatás betöltésére és a társadalom újjáépítésének segítése a családokon keresztül.

14 Ld. 11. jegyzet

15 Pesthy Pál i.m. 175. p.

16 Kaszt-rendszer Egerszegen. Zalavármegye, 1925. okt. 24. 1. p.

17 Szekeres Márton i.m. 42. p.

18 Pesthy Pál i.m. 172. p.

19 Hétfőn kezdi meg működését a beszerzett zalaegerszegi Katolikus Népszövetség. ZMU. 1931. jan. 29. 1. p.

20 A Leánykör bemutatkozása. ZMU. 1934. nov. 11. 3. p.

tanaitól.²¹ Az egyesületek többségében, sőt magában az 1916-ban megalakult zalaegerszegi **Egyházközség**ben is a buzgó hitélet mellett igen intenzív karitatív és kulturális élet zajlott.

Az apátplébános nemcsak az egyházi, hanem a civil egyesületek életére is nagy befolyással bírt, tagja volt többek között a **Kaszinó**nak. Maga is részt vett világi társulatok alakításában, többek között – 1926-ban – a már emlegetett zalaegerszegi kasztrendszer felszámolását és a helyi írók, újságírók, irodalomkedvelők összefogását, a „*nemzetietlen szokások és irányok*” elleni küzdelmet célzó **Rákosi Viktor Társaság** megszervezésében, ahol választmányi taggá választották.²² A reformátusokat, evangélikusokat és zsidókat is tagjai közt tudó társaság működését azonban folyamatos belső viták gátolták. A felekezetek tagjai, s a liberálisabb szemléletű értelmiségiek úgy érezték, hogy a plébános és emberei rákényszerítik akarataikat a tagságra, emiatt az egyesület rövid idő után működésképtelenné vált, 1929-ben pedig feloszlott.

*

Az 1935-ben megszervezett Göcseji Hét néprajzi kiállításának sikere után újra felvetődött a városban egy a Göcsej néprajzát, tárgykultúráját bemutató múzeum létrehozásának gondolata.²³ A Fára József vármegyei levéltáros által megkezdett gyűjtést Nagy Károly járásbíró és Kaposy Antal gimnáziumi tanár folytatta. Az ügyet felkarolta az apátplébános is, sürgősnek tartva Göcsej pusztuló értékeinek megmentését, ezért nemcsak a városnál és a Vármegyei Iskolánkívüli Népművelési Bizottságnál lobbizott a múzeum létrehozása érdekében, hanem körlevélben fordult a Göcsej vidék plébánosaihoz: „*Kérem, hogy területén a gyűjtést sürgősen kézbe venni, a helyi és filiálisbeli értelmiséget bevonnai, a gyűjtést iskolások, leventék, KALOT, Kalász, tűzoltók stb. révén elvégezni szíveskedjék.*” – írta nekik.²⁴ Figyelmeztette őket arra is, hogy a munka sürgős, mert a nagykanizsaiak (mármint az ott működő múzeum) mindent összegyűjtenek ezen a területen. A gyűjtemény fenntartására és bútorainak elkészítésére közadakozást szerveztek, a város pedig 1941 augusztusában a régi vármegyeháza második emeletén biztosított termet az összegyűjtött néprajzi anyagnak. A kis kollekció működtetésére 1942 februárjában alakult meg a **Göcsej Egyesület**. Alakuló ülésén az apátplébános azt mondta, „*a tizenharmadik órában jöttünk össze, hogy Göcsej értékeit a jövőre áthagyományozhassuk.*”²⁵ Őt választották meg a társaság elnökének, püspökké történő kinevezéséig aktívan vezette az egyesületet, ahol többek között kezdeményezték, hogy az ONCSA telepi utcát Gönczi Ferencről nevezzék el,²⁶ s a Zalaegerszegen született ifjúsági író, Donászy Ferenc házat emléktáblával jelöljék meg, és állítsanak szobrot tiszteletére.²⁷ A szobortervet Vörös János²⁸ szobrászművész készítette el. A szobrász és a plébános régről ismerte egymást, hiszen Vörös készítette Páduai Szent Antal szobrát a ferences templom számára, így nem véletlen, hogy az 1943 decemberében megalakult **Deák Ferenc Irodalmi és Művészeti Kör**, amelynek egyik díszelnökévé az apátplébánost választották, őt kérte fel, hogy mintázza meg az immár veszprémi püspökké kinevezett Mindszenty Józsefet. A főpap 1944 nyarán egy zalai bérmaútnján 15 perc erejéig modellt ült a művésznek, aki kiigazította a már fényképről megmintázott portrét.²⁹ A megvalósítást azonban megakadályozta a vésszen közelgő front.

21 A KIOE zászlóbontó nagygyűlése Zalaegerszegen. ZMU. 1939. ápr. 4. 1. p.

22 Rákosi Viktor Társaság címen irodalmi és művészeti kör alakult Zalaegerszegen. ZMU. 1926. máj. 16. 2. p.

23 Már a 19. század végén és a 20. század első évtizedeiben zalaegerszegi értelmiségiek többször is kezdeményezték göcseji néprajzi múzeum létrehozását Zalaegerszegen. A századfordulón a műtárgy-gyűjtés is megindult, de az egyéb feltételek hiánya miatt nem jött létre muzeális intézmény a városban.

24 Pehm József levele a göcseji terület plébánosaihoz, 1941. jan. 21. Közli: Mészáros István. In: Mindszenty – leveleskönyv. Gondolatok a bíboros leveleiből. 1938-1975. Összeáll.: Mészáros István. Bp. 1997. 11. p.

25 Göcsej értékeinek felkutatására és megőrzésére megalakult a Göcseji Egyesület. ZMU. 1942. febr. 18. 1. p.

26 Gönczy Ferenc utca lesz az ONCSA falu neve. ZMU. 1943. jún. 15. 1. p.

27 A Göcseji Múzeum. ZMU. 1943. jún. 1. 3. p.

28 Vörös János (1897-1963) szobrászművész. Sidló Ferenc és Bory Jenő tanítványaként végzett a Képzőművészeti Főiskolán. 1934-ben készítette el Sopronban felállított Attila szobrát. A harmincas évek végén Nagykanizsán telepedett le. Zalaegerszegi művei: A háború mártírjainak emlékműve, a megyeháza bejárata előtti két kőszobor, a csurgókuti Szűz Mária szobor és Páduai Szent Antal szobra a ferences templomban.

Zalaegerszeg egyesületei közül talán a legkedvesebb volt az apátplébános számára az **Egyházi Ének- és Zeneegyesület**. A húszas évek elején a kultúrpolitika által is támogatott kórusművészet ideológiai feladatot kapott. Nemcsak a Trianon miatt érzett fájdalom és gyász egyik kifejezője lett, „*hanem a magyar életkedv, a magyar hazaszeretet, a magyar lelkesedés ébrentartásának, sőt felfokozásának*” eszköze is.³⁰ E hivatás teljesítésére alapította meg 1921-ben a plébános a Zeneegyesületet, amely vegyeskart és zenekart működtetett. Az egyesület alapszabályban rögzített célja „... az egyházi ének és zeneművészet ápolása mellett a világi ének és zene művelése” volt.³¹ A Németh József karnagy vezette kórus hamar kilépett a templom kapuján, állandó szereplője lett a városi ünnepegeknek, világi hangversenyeket szervezett. Műsorukon a klasszikusokon kívül kortárs zeneszerzők hazafias és irredenta tartalmú dalai és magyar népdalok szerepeltek. Zenekaruk a város legszínvonalasabb együtteseként működött.

A kórus kezdetektől részt vett a dalosversenyeken, s a Dunántúli Dalosszövetség tagjaként a megyei és az országos megmérettetéseken. 1929-ben Debrecenben a kormányzó előtt énekeltek, a vegyeskari csoportban 3. díjat szereztek. Filmfelvétel is készült fellépésükről, amelyet kisebb ünnepség keretében vetítettek le az Edison moziban.³²

Zalaegerszeg polgárai azonban meglehetősen könnyen viseltettek a komolyzene iránt, hiába volt a Zalamegyei Újság közönségszervező agitációja egy-egy koncert előtt, sokszor előfordult, hogy üres széksorok előtt játszottak a zenészek, énekelte a kórus. Hogy a zenei műveltséget fejlesszék, s zenekedvelő közönséget neveljenek az ifjabb generációkból, az Egyházi Ének- és Zeneegyesület a Katolikus házban zenei tanfolyamokat indított, ahol vonós és fúvós hangszerekre, ének és zeneelméletre tanították az érdeklődőket.³³ Ám ezek sem segítettek a problémán, a harmincas években olyan erős érdektelenség fogadta az együttes zenei estjeit, hogy kénytelenek voltak visszavonulni a templom falai közé, egyre ritkábban szerepeltek a város közönsége előtt.

A plébános nemcsak elnöke, hanem állandó hallgatósága volt az egyesület fellépéseinek, szívesen időzött velük szabadidejükben, jónéhány fotó örökítette meg közös kirándulásaikat az alsóerdei Mária-képes fához, vagy a Balaton partra.

A két világháború között Zalaegerszegen a vallásos és világi egyesületek bázisára épült a kultúrpolitika által erősen szorgalmazott és támogatott iskolán kívüli népművelés. Az analfabéták számának csökkentése, az alsóbb néprétegek tudásának, műveltségének és gazdasági ismereteinek fejlesztése, valamint a vallás erkölcsi alapú társadalmi morál és a nemzeti érzés erősítése szerepelt legfőbb céljai között. Az apátplébános minden bizonnyal egyetértett Klebelsberg Kunó kultuszminiszterrel abban, hogy a tanulatlan és demokráciára éretlen tömegek veszélyesek a társadalomra, ezért kezdettől maga is részt vett a népművelési munkában. Tagja lett mind a Zala vármegyei, mind pedig a zalaegerszegi Iskolán kívüli Népművelési Bizottságnak. 1927-ben megírta **Zala segélykiáltása** című művében templomokat és iskolákat sürgetett a mély anyagi és szellemi nyomorban élő göcseji nép felemelésére,³⁴ a vármegyei népművelési bizottság tagjaként pedig maga is segítette a téli falusi analfabéta tanfolyamokat, ismeretterjesztő előadásorozatok szervezését. Jó barátjával, Bódy Zoltán alispánnal lelkesen támogatták a Göcsej értékeinek feltárására és megismertetésére 1932-33-ban kidolgozott népművelési munkatervet, amelynek eredményeként elkészült Serényi Árpád és Fára József *Göcsej földje, népe és népművészete* című 120 diából álló vetített képes előadás sorozata.³⁵

29 A Deák Ferenc Irodalmi és Művészeti Kör felkérésére Vörös János szobrászművész megmintázza Mindszenty József püspököt. ZMU. 1944. jún. 12. 2. p.

30 Az idézett mondat az 1926-ban rendezett 3. megyei dalosversenyt köszöntő cikkben jelent meg. Címe: Oravszky Rezső. Isten hozta vendégeinket. ZMU. 1926. jún. 13. 3. p.

31 ZML. IV.433. Letétek.1346.sz. A Zalaegerszegi Egyházi Ének- és Zeneegyesület alapszabálya.

32 A magyar dal ünnepe Zalaegerszegen. Zalavármegye, 1930. jan. 16. 1. p.

33 Zenetanfolyam. ZMU. 1928. okt. 25. 5. p.

34 [Pehm József]: Zala segélykiáltása. A plébániák szaporításának ügye a szombathelyi egyházmegye zalai részében. Zalaegerszeg, 1927.

Zalaegerszeg népének művelésében hasonló intenzitással vett részt. A városi népművelési bizottság tagjaként nagy befolyással bírt az egyesületekben folyó munka tartalmára, hiszen a bizottság fogadta el az éves munkatervet. A késő ősztől kora tavaszig tartó népművelési évadban az egyesületek rendszerint az általános műveltséget emelő vegyes tartalmú, vallási, erkölcsi, történelmi, irodalmi és un. gyakorlati témájú előadásorozatot, ritkábban hasznos, a társadalom és gazdaság igényeihez igazodó, a gyakorlatban azonnal alkalmazható tudást adó tanfolyamokat szerveztek. A Leánykongregáció kulturális szakosztálya pl. német nyelvtanfolyamot indított. A Szociális Misszió Társulat az írni-olvasni nem tudókat vette pártfogásába, nekik szervezett vizsgával végződő analfabéta tanfolyamokat. Ugyancsak ők a háziipar meghonosítása érdekében szövőtanfolyamokat is működtettek.

A plébános paptársaival együtt rendszeres előadója volt mind a világi, mind pedig a vallásos egyesületek liceális sorozatainak. Tartott előadást hit és erkölcsi kérdésekről, Bíró Mártonról, Zala megye egyházi múltjáról. Előadásait mindig telt ház előtt mondhatta el, erről nemcsak tekintélye gondoskodott, hanem szuggesztív előadói stílusa, szabatos kifejezőkészsége.

Anyagi támogatást is nyújtott a népművelési programok megvalósításához, az 1925-26-os évben 250 000 Koronával segítette a városi bizottság munkáját.³⁶ *Az iskolán kívüli népművelés terén kifejtett buzgó és eredményes munkásságáért* már 1923-ban Klebelsberg Kunó vallás és közoktatásügyi miniszter elismerését és köszönetét fejezte ki a plébánosnak.³⁷

A korabeli népművelés legnépszerűbb és legsikeresebb formája a műkedvelő színjátszás volt, amely a zalaegerszegi apátplébános teljes támogatását élvezte. Szinte minden egyesületben szerveződtek színjátszók, akik a maguk örömeire, társaik szórakoztatására és rendszerint jótékonyági célból tanultak be színdarabokat és adták elő azokat. A hivatásos színházakkal szemben mindig számíthattak a telt házra, hiszen az egyesületek tagjai, családi és baráti kapcsolataik révén nagy közönséget vonzottak. A bemutatott művek skálája az olcsó vígjátékoktól, a népszínműveken és vallásos témájú, erkölcsnemesítő szándékú műveken keresztül a magas kultúrát képviselő színművekig terjedt.

Mivel a városban nem volt a műkedvelői darabok bemutatására alkalmas színpad és nagyterem, a plébános 1930-ban kibővítette és modern, korszerű színpaddal, színpadtechnikával szereltette fel a Katolikus Házat. Nevét Kultúrházra változtatta, s egyúttal lehetővé tette, hogy az egyházközség és a katolikus egyesületek mellett bérbe vehető legyen világi célokra, színházi előadások, bálók, liceális előadások megtartására is, persze szigorú cenzúra mellett.³⁸ A kibővített épületet és az új színpadot az egyházközség műkedvelői által bemutatott – a Szent Imre év alkalmából született – Liliomos királyfi című darabbal avatták fel.³⁹ Ettől kezdve egymást érték a különféle egyesületek bemutatói. A színpadon előadták többek között Katona József Bánk bánját, Kisfaludy Károly: Kérők-jét, Sík Sándor: István királyát, Kodály Hány Jánosát s persze számtalan – ma már ismeretlen szerző tollából született - vígjátékot, irredenta- és népszínművet, társadalmi drámát. A műkedvelő színjátszás nemcsak szórakozást, hasznos időtöltést biztosított művelőinek, hanem főleg az alsóbb néprétegek számára valódi tanító, nevelőerővel bírt, gyarapodott műveltségük, szókincsük, kifejezőkészségük, megtanultak szerepelni, kiállni a nyilvánosság elé, erősödött önbizalmuk és öntudatuk is.

Végül, de nem utolsósorban meg kell emlékeznünk a zalaegerszegi apátplébános máig maradandó, legnagyobb hatású művéről, a Notre Dame rend Zalaegerszegre telepítéséről, az iskolák és a rendház felépítéséről, a benne működő leányiskolák és tanítóképző megszervezéséről. Az iskola történetét már

35 Fára József: Göcsej földje, népe és népművészete. Kézirat. 21. p. Göcseji Múzeum könyvtára 298.,

Az Iskolánkívüli népművelés hatalmas munkája Zalában. ZMU. 1933. okt. 1. 1. p.

36 Adomány. Zalavármegye, 1926. jan. 22. 2 p.

37 Miniszteri elismerés a népművelési ügy támogatóinak. ZMU.1923. nov. 18. 3. p.

38 A Zalaegerszegi Római Katolikus hitközség jegyzőkönyvei 1930. II. 23. – 1940. VII. 28. 115. p.

39 A legmodernebb színpad várja a „Liliomos királyfi” előadását. ZMU. 1930. dec. 4. 1. p.

számosan megírták,⁴⁰ ezért csak jelentőségére utalnék. Nemcsak egy új, impozáns épülettel gazdagodott Zalaegerszeg, hanem az elemi iskola létrehozásával csökkentette az évtizedek óta megoldatlan városi népoktatás problémáit, az iskola hiányt, s az osztályok zsúfoltságát. Korszerű tantermeivel, felszereltségével etalonná vált a következő iskolaépítések számára. A zárda megépítésével felekezeti alapon jött létre a második polgári leányiskola, miközben az egyetlen állami polgári fiúiskola saját épülete fél évszázados küzdelem után csak 1935-ben nyílhatott meg. Az iskolakomplexum legfontosabb eleme azonban a tanítóképző volt. Létrehozása ugyan ellentmondott annak a női szerepnek, amelyet az apátplébános üdvösnek gondolt, s amelyet Az Édesanya című művében fogalmazott meg: a nők legfontosabb hivatása az anyaság.⁴¹ Saját gondolatain túllépve szervezte meg azt a korszerű nőnevelő és tanítóképző intézményt, amely a városhoz kapcsolódó gazdaságilag és szellemileg elzárt vidék, Göcsej felemelését szolgálta. Az itt végzett tanítónőket az elemi oktatás mellett az iskolán kívüli népművelés feladatainak elvégzésére is felkészítette az intézmény. A zárdában oklevelet kapott tanítónők nemcsak a háború előtt, hanem az új rendszerben, igaz Zala megye végvidékeire kitelepítve, de megállták helyüket, generációk köszönhetik nekik az olvasás és betűvetés tudományát. Ez az intézet lett a zalaegerszegi felsőoktatás bölcsője.

Az erős akarat szüli a tettet, tartja a régi mondás. Mindszenty József erős akaráttal és szívós következetességgel valósította meg elképzeléseit itt Zalaegerszegen; tettei a kortársak és az utókor szemében gyakran ellentmondásosak voltak, de az idő távolából vitathatatlan, hogy jelentős mértékben hozzájárultak városunk fizikai és szellemi gyarapodásához.

40 „Notre Dame” Szent Ágoston szabályait követő női kanonok- és tanítórend története. In: A Notre Dame női kanonok és tanítórend zalaegerszegi kolostora és iskolái keletkezésének története és I. értesítője az 1929-30. iskolai évről. Zalaegerszeg, 1930. 3-12. p., Mátraházi Zoltán: A Notre Dame Női Kanonok- és Tanítórend zalaegerszegi „Gróf Klebelsberg” R.K. tanítóképző intézetének, leánylíceumának, története. Zeg. [DFMK.] 1991. 48 p. (Szakdolgozat), Hóbor József – Hóborné Kiss Gabriella: A Notre Dame női tanítórend iskolái Zalaegerszegen 1929-1944 között. In: Győri iskolatörténeti millennium '96. Tanulmánykötet. Szerk.: Mészáros István. Győr, 1996. 19-24. p., Makovecz Tamásné: A zalaegerszegi Notre Dame Női Kanonok- és Tanító-rend iskoláinak története. Zeg. 2001. 80 p. (Szakdolgozat).

41 Balogh Margit: A korszak keresztény nőképeiről – Mindszenty József Az édesanya című írása kapcsán. In: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_korszak_kereszteny_nokeperol_mindszenty_jozsef_az_edesanya_cimu_irasa_kapcsan/

Mária Kongresszus 1948

Zalaegerszegiek!

Ne feledjétek el, hogy mit mond
szeretett plébáno

Mindszenty

Magyarország bibornok herceggimása 19

Dicsőítsétek a Jézus Krisztus! Kedves zalaegerszegi, Zala és vas megyei hívek, magyar testvéreim! Az Egyház igézhirdetésének tárgyát és célját a Szent Lélek Isten ihletésében Szent Pál apostol így hirdeti ki nekünk: Kifejtieni Jézus hitnyiségétét és hirdetni Krisztust, a megfeszítettet!

Ugyanez az apostol azonban azt is mondja a filippiekhez írt levelében: Jó emlékezettel lévén felélem, öhszón engemet látni és én is benneteket. Jöttem hozzátok, mint Krisztusnak szolgálja, mint az isteni titkolnak sáfára, megtalán hirdetője. De nem hagytam e városnak és ennek a vármegyének határain kívül azokat a kapcsolatokat sem, amelyek az én szívem irányotokban érez.

Itt állok Zalaegerszeg áldott földjén. A szívem végigzuhan az áldott, az annyistor bejárt zalai lankákon. Elszáll az én gondolatom egy elmúlt időbe, amikor több, mint egy negyedszázadon át itt munkálkodtam az Ur szőlőjében, a II lelketeknek művelésére úgy, ahogy az Isten kegyelme engedte és segítet engem. Végignétek ezeken a tájakon, régi emlékek újulnak meg a lelkemben és hogyha valahol az országban ezer és ezer helyen melegség csap ki a hívők szeretetével szemben az én lelkemből és eszemből lép ki a szeretet az én ajkamon, akkor különösen szól az hozzátok, akikhez olyan régi kedves kapcsolatok fűnek engemet.

Két és fél esztendeje idéstova annak, hogy 1944. március 26-án utoljára szólítottalak így benneteket, kedves zalaegerszegiek: kedves híveim Két és fél esztendő alatt sok minden lezajlott felettetek és felettem. A fényét azt mondom, minis másban dicsőkednem, mint a mi Urunk Jézus Krisztusnak keresztjében, amelyet mi most hordunk mindannyian. De nem panaszkodni jöttünk össze a találkozó alkalmával, hiszen olyan időket élünk, amikor az egyéni keresztiek mind bevonulnak a közösségnek nagy kereszt-erdéjébe.

Az Egyháznak, Istennek az a nagy szolgálja, aranysejű Szent János, a messzuségből és számkivetésből 31 év múltán, koporsóban lért vissza híveivel. Ennekem megadja

az Isten az
szenitől szer
Mecier toll
Rómából a
székességhá
rám és a sz
tornyával a
lucy-főszett
-kiállott: I
Er a n
de rektek,
szinti egye
sége az ima
ez az oltár
nek a tárb
Aktor
talak benn
végén vagy
profundis,
sodik Terlan
gemolygó é
nem részlet
magyar stí
mi n
han a
akik
Mi hívő ke
aric benn
a mi reués
Az, n
tról,
hozha
földi
hothá
égl e

**ZALAI
MÁRIA-KONGRESSZUS
ZALAEGRSZEZEN**

1948. SZEPTEMBER 7-8.

Zalaiak!

Áldott néktek a ti volt
Áldottok,

József,

1946. évi szeptember 15-én

... az örömet, hogy visszatérhettem közéték és
... láthatlak brunoletet. A nagy belga örömös,
... orniok az első világháború elején tért vissza
... ő méltóságába. Akkor dolgozták legjavát
... szíval szemben a német ügyvétegek. És amikor
... kesegyházára, akkor inog meg a székesegyház
... egész épületével. Ez a mindig froom, mindig
... embere megfogott ebben a pillanokban és fel
... jstok, ez a világháború!

... második sokmindent elvitt, sokmindent hozott
... zalanegyszeglek, áll a külföldi leptomolok
... len vigasztalástok hajléka, a hívőknek zótás
... íban, ez az evangélium térítő, vigasztaló helye
... nek és a kenyérnek a közösége, a ti lelketek
... áza.

... kezdődött a végnek a kezdete, amikor lithogy
... teket. Nem mondom, hogy az örvénynek
... unk már, mikor visszatérhettem hoztátok De
... mélységből kiáltani: az Úr felé. Ez a má
... on még mélyebb, még süjtőbb, még véresbűbe
... erényű, mint volt az első. Hogy miért, én az
... ezem tőnktek, úgyis ebben szíjog azönden egye
... De azt is mondom nektek, hogy

... em hirdetik és nem hordoztak magunk
... kétségbeesést. Mi nem pogányok vagyunk,
... nek az apostol szerint nincs reményük.

... esztények vagyunk, akik nem törnek le, hanem
... nk van az élet, addig reménykedünk, mert ál
... ységünknek anyyi és anyyi jele.

... mi emberek révén ezzel az országgal tür
... embrelleg véve, jóvátehetően és helyre
... taltan. Aronban ezt az országot sokszor
... esközök, sokáem emberi gyógyszerek
... k rendbe, hanem mindig fűlséges, drága
... közök, gyógyszerek gyógyították meg ezt
... a népet.

A szombathelyi egyházmegyei hatóság
1431.1748. sz. engedélyével.

A zalai Mária-kongresszus himnusza.

Szövegét írta:

P. Kollányi Fülöp O. F. M.

Dallama és harmonizálása Király Lászlóval.

1. Dombos Zala zengő dala
Feléd száll most,
Baldogasszony a te neved
Legyen áldott!
Édesanyánk árva néped
Leborulva hódol néked...
És könyörög!...

